

De vechtplassen en zijn libellen

In de afgelopen drie jaar zijn er door jeugdbonders van het Gooidistrict veel gegevens verzameld over het voorkomen van libellen in het Gooi en de Vechtstreek. Vooral veel aandacht ging uit naar enkele van de mooiste stukken laagveen die de vechtstreek te bieden heeft. Niet vreemd natuurlijk want wat is er nu mooier dan libellen te vangen terwijl op de achtergrond grote karekieten zingen.

De Vechtplassen

De Vechtplassen liggen ten westen van het Gooi. Het deel van de Vechtplassen waar de waarnemingen in dit artikel betrekking op hebben zijn op kaart 1 omlijnd en zal ik in de rest van dit artikel gewoon Vechtplassen noemen.

De Vechtplassen is alles wat je bij laagveen voorstelt; moerasbos, drijftillen, meren, sloten, weilanden, zwarte sterns, purperreiger en natuurlijk krabbescheervelden. Net als alle andere laagveengebieden zijn de vechtplassen ontstaan door ontveningen. Hierdoor is het voor laagveen kenmerkende landschap ontstaan van grote (soms onbedoeld ontstane plassen) en lange sloten en smalle weilanden (één van de bekendste voorbeelden hiervan is de Ster op kaart 1 km-hok 136-468). Door gebrek aan onderhoud is tegenwoordig een groot gedeelte van het laagveen moerasbos geworden.

De soorten

In het hier besproken deel van de Vechtstreek zijn tot nu toe 27 soorten libellen waargenomen zie tabel 1. Drie soorten zijn verdwenen waarvan *Coenagrion armatum* in Nederland is uitgestorven en *Sympecma fusca* en *S. braueri* in Nederland zeldzaam zijn geworden. Eén soort, *Erythromma viridulum*, heeft zich nieuw gevestigd. Van de soorten die min of meer kenmerkend zijn voor laagveen zal ik hieronder het voorkomen in de westelijke vechtplassen bespreken dit zijn: *Sympecma fusca*, *S. braueri*, *Coenagrion armatum*, *Aeshna viridis*, *A. isosceles*, *Cordulia aenea*, *Libellula fulva*, *Leucorrhinia pectoralis*.

Tabel 1; Lijst van soorten gevangen in westelijke vechtstreek.

+ Soort aanwezig (voortplanting niet aangetoond)
- soort afwezig
Z soort waarschijnlijk alleen als zwerver aanwezig.

		voor 1980	na 1980	
<i>Sympecma</i>	<i>fusca</i>	+	-	
<i>S.</i>	<i>braueri</i>	+	-	
<i>Lestes</i>	<i>sponsa</i>	+	+	
<i>L.</i>	<i>viridis</i>	+	+	
<i>Pyrrhosoma</i>	<i>nymphula</i>	+	+	
<i>Ischnura</i>	<i>elegans</i>	+	+	
<i>Enallagma</i>	<i>cyathigerum</i>	+	+	
<i>Coenagrion</i>	<i>armatum</i>	+	-	
<i>C.</i>	<i>puella</i>	+	+	1)
<i>C.</i>	<i>pulchellum</i>	+	+	
<i>Erythromma</i>	<i>najas</i>	+	+	
<i>E.</i>	<i>viridulum</i>	-	+	2)
<i>Brachytron</i>	<i>pratense</i>	+	+	
<i>Aeshna</i>	<i>cyanea</i>	+	+	

A.	grandis	+	+
A.	mixta	+	+
A.	viridis	+	+
A.	isosceles	+	+
A.	imperator	Z	Z
Cordulia	anea	+	+
Somatochlora	metallica	+	+
libellula	fulva	+	+
L.	quadrimaculata	+	+
Orthetrum	cancellatum	+	+
Sympetrum	sanguinem	+	+
S.	vulgatum	+	+
Leucorrhinia	pectoralis	+	+

1) Doordat deze soort lastig te determineren is zullen veel oude waarnemingen mogelijk betrekking hebben op *C. pulchellum*. In de afgelopen drie jaar is de soort niet meer in het laagveen gevangen maar wel vlak daarbuiten op de zandgronden van het Gooi.

2) Misschien was deze soort al iets voor 1980 in het gebied aanwezig maar hiervan zijn mij geen waarnemingen bekend. De eerste mij bekende waarnemingen uit de buurt van de vechtrek is 2 mannetjes op 5 augustus 1979 bij de meentweg (Ten Oosten van Naarden)

Sympecma fusca en S. braueri - bruine en noordse winterjuffer

Beide soorten wintersjuffers zijn na 1980 niet meer in het vechtplassengebied waargenomen. In de jaren zeventig waren beide soorten tamelijk algemeen en verspreid in de westelijke vechtplassen. Dit blijkt o.a. uit een artikel over sympecma's in het Gooi van Bob van Poelgeest. In dit artikel worden in de westelijke vechtplassen de volgende waarnemingen voor *Sympecma fusca* en *braueri* genoemd; *S. fusca*: Het Hol, Oppad, Naardermeer en voor *Sympecma braueri*: Het Hol, De Suikerpot, Kortenhoef-West, Oppad, Naardermeer. Waarschijnlijk kwam in de Vechtplassen vooral *S. braueri* voor (mond. med. Marcel Wasscher). Beide soorten zijn in de Vechtplassen waarschijnlijk verdwenen door verdroging (warme zomers 1976 en 1977) en watervervuiling. De afgelopen jaren is de waterkwaliteit in de westelijke Vechtplassen verbeterd (waardoor er bijvoorbeeld deze zomer weer krooneenden en geoorde futen aanwezig waren) en wordt er geprobeerd het waterpeil weer te verhogen. Hierdoor zal het biotoop misschien weer geschikt worden voor beide soorten. Helaas is hervestiging van beide soorten vrijwel onmogelijk. De dichtbijzijnde plaatsen waar de soorten nog voorkomen zijn de dwingelose hei (*S. braueri*) en Brabant (*S. fusca*) Hierdoor is het enige effect van de waterstijging het aanmerkelijk meer voorkomen van muggen.

Coenagrion armatum - donkere waterjuffer

De eerste waarnemingen van deze soort in het vechtplassengebied dateert uit 1924. In dat jaar werden bij het Jan hagensbos in het Naardermeer op 20 mei één mannetje en twee vrouwtjes en op 22 mei één vrouwtje verzameld. De laatste waarnemingen uit de vechtplassen komen uit de jaren vijftig bij de ster (waarneming niet bevestigd maar wel waarschijnlijk mond. med. In 1956 is de soort in Nederland waargenomen (Ketelaar 1988). De soort is nu in geheel Nederland uitgestorven en de dichtstbijzijnde populaties liggen in Denemarken. Het lijkt erop dat het uitsterven in Nederland een gevolg is van een areaalverplaatsing in noordelijke richting waardoor de soort in scandinavie algemener wordt in de rest van europa verdwijnt (mond. med. Marcel Wasscher).

Aeshna isosceles - vroege glazenmaker

Het feit dat deze soort al in mei/ juni (dan is de waarnemingsintensiteit verreweg het grootst) in grote aantallen is waar te nemen heeft er voor gezorgd dat deze soort de meest waargenomen Aeshna is (Kaart 1). De soort komt vooral voor bij verlandingsvegetaties in laagveengebieden en vennen. De soort is in Nederland vrij zeldzaam en is in aantal en verspreiding achteruit gegaan. In de vechstreek lijkt *A. isosceles* eerder algemener te zijn geworden. De soort komt nu in alle gebieden van de westelijke vechtplassen voor en is (vooral in warme zomers) algemeen. Vrij vaak worden er zwervers buiten de laagveengebieden aangetroffen zo zijn bijvoorbeeld op kaart 1 alle waarnemingen in de s'Gravelandse landgoederen zwervers.

Aeshna viridis - Groene glazemaker

Tot onze grote schande is deze soort de afgelopen drie jaar niet door jeugdbonders in het gebied waargenomen. Dit is geheel te wijten aan het vakantie gedrag van de betreffende jeugdbonders die ervoor zorgt dat er geen jeugdbonders zijn tijdens de vliegtijd van *Aeshna viridis* (vooral augustus) De soort legt zijn eieren alleen op krabbescheer. Deze op wereldschaal bedreigde soort (om maar even dramatisch te doen) komt zover ik weet tenminste in het Hol en op het Oppad voor.

Leucorrhinia pectoralis - gevlekte witsnuitlibel

Deze in Nederland vrij zeldzame soort is door leden van het Gooidistrict afgelopen drie jaar slechts één keer waargenomen (Het Hol). Toch heeft de soort wel degelijk vaste populaties in de vechtplassen. Dat de soort zo weinig waargenomen is komt doordat de soort in kleine aantallen vliegt. Bij gericht zoeken in de juiste tijd (juni) zal de soort meer aangetroffen worden.

Libellula fulva - bruine korenbout

De bruine korenbout is één van de weinige soorten waar de juveniele exemplaren mooier zijn dan de adulte. De soort is in het Hol en op het Oppad redelijk algemeen. De soort is buiten deze gebieden niet in het gebied aangetroffen. Net als bij *Aeshna isosceles* lijkt de soort in vergelijking met inventarisatieverslagen uit de jaren 70 algemener te zijn geworden. Waarom de bruine korenbout niet in gebieden zoals de Ankeveense plassen is gevangen is onduidelijk.

Cordulia Aenea - Smaragdlibel

Net als de *Libellula fulva* is *Cordulia aenea* bijna alleen in het Hol en bij het Oppad gevangen. En net als *Libellula fulva* is de reden hiervoor onduidelijk. Het lijkt niet te liggen aan de waarnemingsintensiteit maar duidelijke aanwijsbare verschillen in biotoopkwaliteit tussen het oppad en bijvoorbeeld de Ankeveense plassen zijn niet te vinden. Wel is het zo dat het Oppad en het Hol een betere waterkwaliteit en dus een mooiere vegetatie hebben dan de andere gebieden. Maar wat nu de doorslaggevende factor is in het voorkomen van beide soorten is (nog) niet duidelijk.

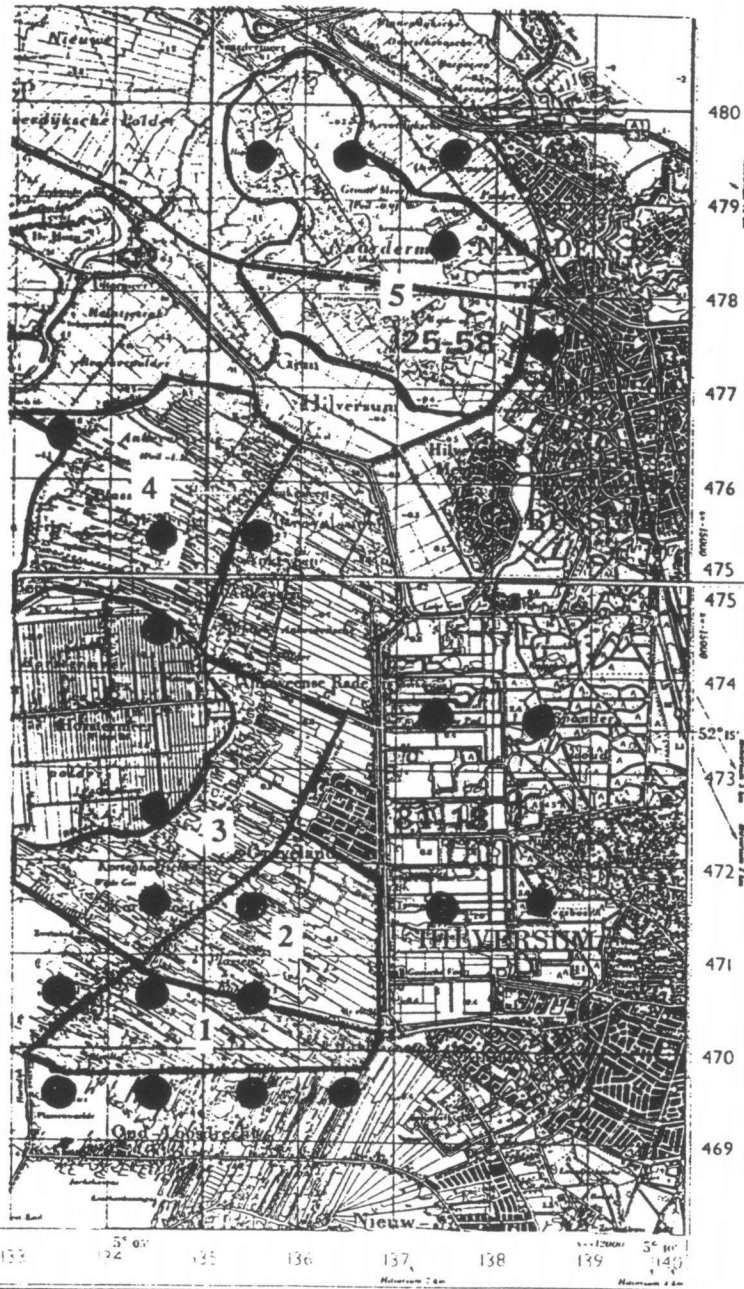
Tot slot

De Vechtstreek is één van de best op libellen geïnventariseerde delen van Nederland. Want behalve door jeugdbonders is de Vechtstreek ook door andere libellenvangers platgelopen. Het is dan ook verbazingwekkend dat er (tenminste bij mij) zo weinig bekend is over de precieze factoren die de verspreiding in de Vechtplassen beïnvloeden. Na deze ontzettend intelligente opmerking die tevens volstrekt nutteloos is rest mij alleen nog de jeugdbonders die de waarnemingen deden te bedanken: Niels Dingemans en Sietze van Dijk.

Vincent Kalkman

Kaart 1: waarnemingen *A. isosceles* 1990-1993

1 Het Hol	4 Ankeveense plassen
2 De Kromme Rade	5 Het Naardermeer
3 Kortenhoeft-west	

Kaart 2: waarnemingen *L. fulva* 1990-1993

